

שעור מוריני הרב יהודה גנס שליט"א שבת ויקרא (פרשת החודש) תשע"ב:

האם צריך להקפיד ולא להשתמש בפסח בסבון ותמרוקים שיש בהם תערובת חמץ

א] נהוג עלמא בדורנו להחמיר ולא להשתמש בפסח בסבון ותמרוקים שיש בהם חשש תערובת חמץ. ויש לדון מה הטעם לחומרא זו, דלכאור' לאחר שכל אלו נפגמו מאכילת אדם ואכילת כלב אין בהם חשש איסור, וכדכתב בשו"ע [תמ"ב י'] שמותר לכתוב בפסח בדיו הנעשה משכר שעורים, ואין בזה חשש איסור הנאה מחמץ, כיון שנפגם החמץ מאכילת כלב. ואכן הגרש"ז אועירבך זצ"ל [בתשו' הנדפסת בס' מאור השבת ח"ב] כתב שא"צ להקפיד בזה, ומותר להשתמש בפסח בכל סבון, וכ"כ באג"מ [או"ח ח"ב סי' ס"ב], וע"ע בקובץ תשובות ליבדלחט"א מרן הגריש"א שליט"א¹.

ב] ומאידיך ראיתי בכמה אחרונים שכתבו כמה צדדים להחמיר בזה, וכדלהלן. דהנה לגבי סיכה כשתיה בחלב נחלקו הראשונים שהתוס'² התירו והרבה מן הראשונים החמירו³, וכדבריהם נקט הגר"א.

ובהגהות איסור והיתר לרמ"א כתב שלכן אין להשתמש בבורית העשויה מחלב, וכן כתב בבה"ל סו"ס שכ"ו שנכון לחוש ולהחמיר בזה, ומאידיך בבאר היטב יו"ד סי' קי"ז⁴ הביא בשם הפר"ח שכתב דיש להקל בזה לכו"ע מכיון שהבורית נפגמה].

ובישוב סברת הרמ"א והבה"ל נראה⁵ דס"ל דמכיון שהבורית ראויה לסיכה א"א להתיר משום פגום, דהיתרא דפגום הוא משום ש"נבלה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבילה⁶, וכאן ראוי החלב היטב לסיכה⁷. [דעד כמה שסיכה נחשבת כאופן מאופני האכילה מכיון שהדבר נבלע בגוף, הרי מסוג אכילה שכזו לא נפגם ונפסד הדבר].

ולפי זה יש לדון דגם בפסח עד כמה שהסבון ראוי היטב לסיכה הרי לסוג "אכילה" שכזו לא נפגם ונפסד כלל מאכילה.

ג] ואמנם י"ל דבפסח לא שייכת סברא זו. דהנה לגבי פסח מה דקי"ל שחמץ שקודם הפסח נפסד מאכילה אינו נאסר, אין זה רק מדין "נבילה שאינה ראויה לגר", אלא דשם חמץ הינו מאכל מחומץ וכל שאינו מאכל אינו בשם חמץ, ומה"ט כופת שאור שיחדה לישיבה אין חובה

¹ דאף שהביא הרבה צדדים להקל לא היקל לבסוף אלא בצרוף עוד טעם, עייש"ה.

² יומא עו. ד"ה דתנן ונדה לב. ד"ה וכשמן. אלא שביומא כתבו בטעם הדבר שלא נאסרה סיכה כשתיה אלא ביו"כ או בתרומה, ובנדה כתבו שלא נאסרה אלא בשמן ולא בחלב, ועיין אג"מ שם מש"כ בזה.

³ הובאו דבריהם בביאור הגר"א או"ח סו"ס שכ"ו.

⁴ ס"ק ג'.

⁵ עיין כעין זה בספר שבילי דוד יו"ד סי' קי"ז.

⁶ ע"ז סז:.

⁷ בפרט לפי מש"כ הר"ן בע"ז שם בביאור דינא דנבלה שאינה ראויה לגר דהנאה כזו לא חשיבא הנאה אלא צער, דזה ודאי לא שייך בסיכה. ואמנם ע"ע חו"ד סי' ק"ג ס"ק א', וע"ע.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

לבערה⁸, דאף שמהה חמץ בביתו, כל שאינה מאכל לא מיקריא חמץ. ומה"ט מצינו⁹ שתחת השם "חמץ נוקשה" נכללים גם דברים שחמוצם אינו גמור וגם דברים שאינם מאכל גמור, דתרוייהו מיקרו "חמץ שאינו גמור".

וא"כ מסתבר שאף שסיכה נחשבת כאכילה [מדרבנן¹⁰], מ"מ דבר שאינו ראוי לאכילה אף שעומד לסיכה אינו בשם "מאכל", וצ"ע בזה. [ומה"ט לכאור' גם א"א לדון לאסור בסיכה משום אחשביה¹¹, דענין אחשביה הינו שהאדם מחשיבו למאכל וכאן א"א לומר כך וכנ"ל¹²].

[ד] והנה בשו"ת שואל ומשיב¹³ כתב לגבי ספירט המעורב עם טרנפנטין שאין להדליק בו בפסח, שאף שנפגם מאכילה מ"מ עדין אין היתר להנות ממנו הנאה כזו שדרכה ליהנות מחמץ הפגום¹⁴, ולדבריו ודאי יש להחמיר מכ"ש בסבון, אולם בקובץ תשובות [שם] תמה מאוד הגריש"א שליט"א על דבריו, מ"ש משכר שעורים שמפורש בשו"ע שמותר לכתוב בו.

[ה] ואמנם בשו"ת דברי מלכיא¹⁵ החמיר מטעם אחר, דמכיון שאפשר באופן כימי להפריד את החמץ מהדברים הפוגמים אותו, לא מיקרי שנפסד החמץ מאכילת כלב. ואולם בשו"ת חזון נחום נחלק עליו וכתב שאזלינן לפי המצב הנוכחי, ומכיון שכעת מעורב החמץ בדברים הפוגמים אותו אין שם חמץ עליו.

[ו] אגב דאיירינן בהא, אבואה להעיר במה שראיתי בקובץ תשובות שם שהביא מהגהות יד אברהם [יו"ד סו"ס פ"ד] דל"א אחשביה באוכל סממנים לרפואה, מכיון שלא היה אוכלם לולא מחלתו, ומוכח לה מדינא דשרץ שרוף המובא בשו"ע שם, וצל"ע מ"ש מהא דתריאקה [תמ"ב סעיף ד'] דיש בה משום אחשביה אף שאינה נאכלת אלא לרפואה, וצ"ע ג].

⁸ עיין פסחים מה: או"ח תמ"ב ט'.

⁹ עיין מ"ב סי' תמ"ב ס"ק ב'.

¹⁰ עיין ביאור הג"ג שם.

¹¹ עיין סי' תמ"ב סעיף ד' שדבר פגום אסור לאכול, שאם אוכלו מחשיבו למאכל.

¹² ואולם בשו"ת אג"מ כתב להתיר בסבון משום דקי"ל דל"א סיכה כשתיה בשאר איסורים, ומבואר מדבריו דלמחמירים בזה

יש להחמיר אף בפסח, וצ"ע.

¹³ מהדו"ק ח"א סי' קמ"א.

¹⁴ ולכאור' גם מדברי השבילי דוד יו"ד קי"ז נראה כדבריו, וצ"ע שם.

¹⁵ הובאו דבריו ודברי שו"ת חזון נחום בס' קובץ תשובות שם.